

Lisätiedot:

kirjasto- ja kulttuuripalveluiden päällikkö Jaakko Tiinanen, puh. 050 505 6403
opetuspäällikkö Agneta Eklund, puh. 050 308 6262
etunimi.sukunimi@kauniainen.fi

Kauniaisten kaupungin uuden strategian läpimurtohankkeen 1.1, *Tasokas varhaiskasvatus ja koulutus*, keskeiseksi tulostavoitteeksi on nostettu Suomen parhaat oppimistulokset lukutaidon saralla. Lasten ja nuorten lukutaidon kansallinen kehitys on huolestuttavaa: Suomen lukutaidon PISA-tulosten keskiarvot ovat laskeneet vuodesta 2018 vuoteen 2022 peräti 30 pistettä. Kirjallisuuden läsnäololla lasten ja nuorten arjessa voidaan keskeiseltä osin vahvistaa sekä lukemisen kulttuuria että lukutaitoa. Kauniaisissa on saatu aiempia erittäin lupaavia kokemuksia siitä, miten kirjaston aineistojen jalkauttaminen varhaiskasvatusyksiköihin on lisännyt merkittävästi kirjojen lainaamista ja käyttöä.

Koulukirjastoilla on huomattava potentiaali niin oppimisympäristöinä kuin myös pedagogisena resurssina. Onkin keskeistä, mikä osa tästä potentiaalista saadaan täysimittaisesti hyödynnettyä. Asiaa on tarkasteltu jo aiemmin osana koulujen ja kirjaston yhteistyömallin kehittämistä koulujen ja kirjastohenkilöstön yhteistyönä. Yhteiskehittämisyöpajassa keväällä 2024 syntyi kaikkien koulujen ja kirjastopalveluiden yhteinen tavoitetila, että lukuvuoden 2027–2028 aikana koulukirjastopalvelut siirrettäisiin mahdollisuuksien mukaan kaupunginkirjaston järjestettäväksi.

Asia on ollut esillä myös poliitikkojen aloitteesta. Valtuutettujen Palojoki, Pesonen, Nysten ym. valtuustoaloitteessa, jonka on allekirjoittanut yhteensä 19 valtuutettua ja joka on jätetty valtuuston kokouksessa 18.9.2024, esitettiin koulukirjastopalveluiden tuottamisen siirtämistä kaupunginkirjaston järjestettäväksi. Vastauksessa, joka käsiteltiin valtuustolla 10.2.2025, esitettiin opetus- ja kirjastopalveluiden yhdessä valmisteleva alustava toimintamallikuvaus.

Talousarviokirjan 2026 käsittelyn yhteydessä linjattiin yksimielisesti, että koulukirjastomallin valmisteluun tulee osallistaa jo vahvasti mukana olleiden koulujen ja kirjaston henkilökunnan sekä hyvinvointi- ja vapaa-aikavaliokunnan ohella myös molemmat kasvatus- ja koulutusvaliokunnat.

Kuntatalouden tilanteen ollessa haastava on välttämätöntä pyrkiä tuottamaan palvelut mahdollisimman kustannustehokkaasti yhtäältä karsien päällekkäisyyksiä ja toisaalta hyödyntäen koko kaupunkiorganisaatiossa olevan osaamisen sekä kaikki synergioiden mahdollisuudet. Näin ollen kaikkien palvelutuotantoon liittyvien ratkaisuiden täytyy olla tehokkaita. Opettajien työhyvinvoinnin haasteena on useissa selvityksissä noussut esille työmäärän ohella työn sirpaleisuus sekä se, että kasvava osa työtehtävistä on muita kuin välittömästi opettamiseen liittyviä ja koulutusta vastaavia.

Nykymallin haasteet

Nykyisessä toimintatavassa on tunnistettu seuraavaa haasteita:

Digitaalisten ratkaisuiden sirpaleisuus:

Nykymallissa koulut ovat hankkineet erillisiä ohjelmistoratkaisuita sekä niihin liittyviä käyttökoulutuksen ja käytön tuen palveluita. Suomen- ja ruotsinkielisillä kouluilla on ollut käytössään erilliset ratkaisut. Pienestä skaalasta johtuen kustannukset ovat korkeat suhteessa käyttömääriin.

Henkilöstöresurssien kohdentuminen:

Koulukirjaston hoitaminen aineistohankinnasta luettelointiin ja lainauskuntoon saattamiseen sekä asiakaspalveluun on tapahtunut opettajien voimin pääasiallisten työtehtävien ohella. Tämä sitoo opettajien työaikaa perustehtävän kannalta toissijaisiin askareisiin. Koska opetushenkilöstön ydinosaamista on kirjastotoiminnan järjestämisen sijaan pedagogiikka, kuluu osaan työtehtävistä merkittävästi enemmän aikaa kuin alan ammattilaisilta ja ne onkin koettu varsin hitaiksi sekä kuormittaviksi. Opettajien kirjastonhoidollinen työpanos on – palkkausjärjestelmien eroista johtuen – suhteessa kalliimpaa kuin kirjastohenkilöstön panos.

Työprosessien ja hankintakanavien raskaus:

Koulukirjastojen kohdalla monet sellaiset työvoimaintensiiviset työvaiheet, kuten primääriluettelointi, jotka on kirjastopalveluissa ulkoistettu jo jonkin aikaa sitten, tehdään edelleen omana työnä. Aineistoa on hankittu erillisen hankintasopimuksen kautta, jonka hinnat eivät ole kilpailukykyisiä Espoon, Vantaan ja Kauniaisten kirjastoaineistosopimuksen kanssa.

Asiakashyöty:

Koulukirjastojen kokoelmat ovat melko suppeita, ja uudistuvat pienten volyymien takia hitaasti. Kokoelmapolitiikkaa ei ole useinkaan mahdollista kehittää pitkäjänteisesti. Synergioita kokoelmien yhteiskäytöstä ei saavuteta. Koulukirjastojen aukioloajat ovat resurssisyydestä hyvin suppeita, mikä rajoittaa niiden käyttömahdollisuuksia.

Epäyhdenvertaisuus:

Eri koulujen kirjastotoimintaan – kuten aineistohankintoihin – käytettävissä oleva resurssimäärä vaihtelee voimakkaasti kouluittain ja vuosittain. Tämä tuottaa epäyhdenvertaisen tilanteen eri kieliryhmiin kuuluvien ja eri kouluissa opiskelevien lasten ja nuorten välille.

Vaihtoehtoiset mallin mahdollisuudet

Edellä tunnistettuihin nykymallin haasteisiin on mahdollista vastata siirtämällä koulukirjastojen toiminnan ylläpitäminen valtuustoaloitteessa esitetyllä tavalla osaksi kaupunginkirjaston toimintaa. Tällä tavoin voidaan eliminoida ohjelmistoihin, luettelointiin ja rinnakkaisiin hankintareitteihin liittyvät ylimääräiset ja päällekkäiset kustannukset sekä lisättyä kirjastotyön sujuvuutta. Samalla koko Helmet-kirjastokokonaisuuden kokoelmat saadaan ilman kynnyksiä niin oppilaiden kuin opettajienkin käyttöön.

Valmistelun aikana on kirkastunut, että taloudellisten ja toiminnallisten tavoitteiden saavuttaminen edellyttää käytännössä siirtymistä saman järjestelmän sekä samojen työprosessien käyttöön. Muutokset vaatimia kustannuksia on selvitetty, ja on todettu, että ne ovat varsin maltilliset

saavutettaviin hyötyihin nähden: toimintaa on mahdollista ylläpitää yhdellä suomen- ja ruotsinkielisten koulujen kirjastojen kesken jaetulla lisävakanssilla sekä volyymeihin nähden pienillä ICT- ja aineistohankintakuluilla. Lisäksi käyttöönotosta aiheutuu kertaluonteisia kustannuksia. Vastaavasti käyttöönoton yhteydessä päällekkäisten järjestelmien erilaiset ylläpitokulut sekä hankintareitteihin liittyvä tehottomuus jäävät pois sekä työajankäyttö tehostuu. Tarkka kustannuserittely on liitteenä. Matalan kustannustaso on mahdollinen kaupunginkirjaston leanattujen prosessien ansiosta: Kauniainen tuottaa kirjastopalvelut pienemmällä yksikkökustannuksella kuin mikään muu pääkaupunkiseudun kaupunki.

Muutoksen toteuttamista ei ole aihetta tarpeettomasti lykätä. Samanaikaisesti on kuitenkin myös totta, että näin suuren muutoksen onnistunut läpivieminen edellyttää riittävää valmistelu-aikaa sekä tiivistä valmisteluyhteistyötä opetus- ja kirjastopalveluiden välillä. Oppilaiden ja opetushenkilöstön osallisuus mallin rakentamisessa sekä asian huomioiminen talousarvioprosessissa jo kehysvaiheesta lähtien ovat keskeisiä. Tämän huomioon ottaen realistista on, että muutos voitaisiin tehdä portaittain syyslukukauden 2027 aikana.

Sivistys- ja hyvinvointitoimenjohtaja Mikael Flemmich:

Hyvinvointi- ja vapaa-aikavaliokunta hyväksyy osaltaan Kauniaisten koulukirjastopalveluiden vaihtoehtoisen tuotantomallin. Muutokseen tulee varautua vuoden 2027 talousarvion valmistelun yhteydessä.

Päätös:

Liitteet:

Palvelutasotavoite ja kustannusarvio koulukirjastotoiminnan siirtämisestä 2027

Oheismateriaali:

Diaesitys - Koulukirjastopalveluiden kehittäminen